

Sistemska in organizacijska zasnova stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov

Franc Marjan Kolenec

Zavod Republike Slovenije za šolstvo, Poljanska cesta 28, 1000 Ljubljana, Slovenija

V prispevku so prikazani rezultati doktorske disertacije o nadaljnjem izobraževanju in usposabljanju defektologov (stalnega strokovnega spopolnjevanja). Osnovni namen disertacije je bil ugotoviti, kako in v čem vpliva dobro pripravljen program stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov. Zelo pomembna je bila vrednost posameznih vsebin in metod dela, saj so defektologi aktivno vključeni v vzgojno-izobraževalni proces in sami dobro vedo, kaj bi morali izvedeti in s čim biti seznanjeni med študijem in kaj dobiti skozi stalno strokovno spopolnjevanje. Rezultati raziskave so omogočili izpopolniti stalno strokovno spopolnjevanje in ga dvigniti na raven, ki bo ustrezal delu v praksi.

Ključne besede: Sistem, organizacija, zasnova, spopolnjevanje, defektologija – defektolog, posebne potrebe, otrok, mladostnik, izobraževanje.

1 Uvod

Čas na prelomu tisočletja označujejo velike spremembe na družbenem, gospodarskem, tehnološkem, političnem in kulturnem področju ter povsod, kjer si naša družba pravič v novejši zgodovini samostojno in neodvisno utira pot v razviti svet z lastnim znanjem in zmogljivostmi, ki so ji na voljo. Oblikovanje osnov in postavljanje temeljev družbenega sistema je v polnem zamahu, zato je pomembno, da so ti temelji strokovno primerno postavljeni za nadaljnjo rast in razvoj ter požlahtneno dopolnjevanje.

Pomembno pedagoško vprašanje je področje stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov (nadaljnje izobraževanje in usposabljanje strokovnih delavcev), ki mora izhajati iz temeljne človekove pravice do izobraževanja ter s kakovostjo in dobro organiziranostjo omogočiti razvoj vseh dejavnosti. Sistem stalnega strokovnega spopolnjevanja mora biti obrnjen k človeku kot najvišji vrednoti in kot akterju in cilju družbenega obstoja in napredka. Najpogostejša beseda, ki označuje celotno družbo, je sprememba in kot takšna nastopa v vlogi pogoja, sredstva in cilja nadaljnega razvoja družbe in trenutno je tudi edina stalnica prav sprememba sama.

Pomen in vloga stalnega strokovnega spopolnjevanja v svetu in pri nas se spreminja in pridobiva ustrežnejše mesto pri preobrazbi družbe. Zaradi hitrejšega odpiranja v svet, zlasti v razvito Evropo, je potrebno posodobiti tudi stalno strokovno spopolnjevanje, na katerem temeljijo druge dejavnosti v družbi. Znanje, v določenih okolišči-

nah, je vir bogastva in ekonomske razvitosti družbe. Stalno strokovno spopolnjevanje je pogojno, posledično vezano na celotni družbeni razvoj in mora kot takšno biti ustrezno, sodobno in kakovostno, ter se mora hitro prilagajati svetovnim, zlasti pa evropskim standardom.

Hitrost in kakovost razvoja je precej odvisna tudi od defektologov, ki bodo s strokovnostjo, defektološko usposobljenostjo, humanostjo in z visoko motiviranostjo opravljali pomembno družbeno vlogo pri pripravi otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami na lasten razvoj in s tem tudi družbeni razvoj.

Skoraj v vseh državah v zadnjih desetletjih hkrati z družbenoekonomskimi, kulturnimi in drugimi pretresi, potekajo spremembe tudi na področju defektologije, ki postajajo zahtevnejše in obsežnejše. Med drugimi gre za dvigovanje ravni izobrazbe, uvajanje sodobnejših metod, povečevanje deleža pedagoško – psiholoških in metodoloških vsebin v izobraževanju defektologov ter tesnejšo povezavo med teorijo in prakso. Sistem stalnega strokovnega spopolnjevanja je po posameznih državah različen, odvisno od države in njene razvitosti, zato potekajo ti procesi različno po dinamiki, vsebini in obliki, seveda ne gre pa brez trenj, polemik in tudi stranpoti.

Različnost sistemov otežuje iskanje skupin značilnosti stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov, zato bo to prikazovanje omejeno na nekatere evropske države s pogledom na izobraževanje v Avstriji, Hrvaškem, Bavarskem, Madžarskem, Italiji, Švedskem, Angliji, Nizozemski in Švici.

2 Namen raziskave

Izobraževanje defektologov poteka na eni sami fakulteti v slovenskem prostoru. Ker spremljam delo defektologov pri vzgoji in izobraževanju otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami, se spogledujem s podmeno: z motnjo v duševnem razvoju, slepe in slabovidne, gluhe, naglušne in govorno-jezikovno motene, gibalno ovirane, vedenjsko in osebnostno motene in na osnovi posredovanih podatkov, je opaženo, da ostaja izobraževanje na vsebinskem kot metodološkem področju enako ravni kot v preteklosti.

Prav zaradi tega se je pokazala potreba, kaj je potrebno postoriti na področju stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov. Na podlagi ugotovitev, ki so jih posredovali defektologi, ki delajo v praksi – empirično, bo potrebno stalno strokovno spopolnjevanje prestrukturirati, spremeniti ali dopolniti.

Osnovni namen disertacije je bil ugotoviti, kako in v čem vpliva dobro pripravljen program stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov. Zelo pomembna je bila vrednost posameznih vsebin in metod dela, saj so defektologi aktivno vključeni v vzgojno-izobraževalni proces in sami dobro vedo, kaj bi morali izvedeti in s čim biti seznanjeni med študijem in kaj dobiti skozi stalno strokovno spopolnjevanje. Rezultati raziskave bodo omogočili izpopolniti stalno strokovno spopolnjevanje in ga dvigniti na raven, ki bo ustrezal delu v praksi.

Pomen in vloga stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov v svetu in pri nas se spreminja in pridobiva posebno mesto pri preobrazbi družbe. Zaradi razvoja in naraščanja pomena tehnologije, hitrejšega odpiranja v svet zlasti v razvito Evropo, bo potrebna posodobitev sistema stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov.

Prav zaradi tega je predmet preučevanja položaj defektologov v izobraževalnem procesu, kjer bi bilo na osnovi analize njihovega dosedanjega stalnega strokovnega spopolnjevanja možno izoblikovati primerno zasnovo za sistemsko urejanje tega področja. Za področje defektologije še ni bila do sedaj opravljena takšna celostna in vseobsežna analiza, razčlenjeni so bili le posamezni segmenti, s čimer se izgublja celovitost, preglednost in s tem tudi možnost celostnega razvoja. Zato je bilo temeljno izhodišče in središče analize stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov, ki s strokovnostjo, pedagoško usposobljenostjo, humanostjo ter z visoko motivacijo uspešno prenašajo znanje in s tem omogočajo in pospešujejo razvoj družbe. Pri tem pa morajo upoštevati posameznika – otroka in mladostnika s posebnimi potrebami kot samostojni subjekt ter ga pripravljati za boljše in bogatejše življenje v pluralni in demokratični družbi.

Stalno strokovno spopolnjevanje defektologov je specifičen, sestavljen in raznovrsten sistem. Temelji na potrebah, značilnostih in zmožnostih posameznika ter na družbenih potrebah in interesih. Temeljiti mora na sodobnih defektološko-pedagoških - andragoških metodah in omogočati uveljavitev aktivne vloge udeleženca kot subjekta izobraževanja.

Osnovni cilj analize je bil kritični prikaz obstoječega stanja stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov,

ki oblikujejo izobraževalni proces z otroki in mladostniki s posebnimi potrebami, kar je dalo smernice oziroma zasnovo za oblikovanje takšnega sistema stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov, ki ga praksa potrebuje. Za postavljanje takšne zasnove smo analizirati, sistematično in kritično obdelali vse segmente, ki so povezani s tem.

V Sloveniji je pravica oziroma dolžnost strokovnih delavcev na področju vzgoje in izobraževanja opredeljena v štirih zakonskih predpisih.

Pomen stalnega strokovnega spopolnjevanja - v središču odprtih diskusij na področju vzgoje in izobraževanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami je soočenje s temeljitimi spremembami v družbi, v osebnih načinih ravnanja in življenja, na katere mora biti pripravljena in odreagirati tudi vzgojno – izobraževalna ustanova (šola, zavod, center). Procesi – individualizacije, racionalizacije, način življenja, tehnološke spremembe, prodor medijev in informatike, vsi ti naštetih procesi imajo neposreden vpliv na učenje in poučevanje in prav to zahteva od defektologov, da se bodo znali optimalno prilagajati različnim spremembam pri otrocih in mladostnikih s posebnimi potrebami, njihovim staršem, družbi, šoli, zavodu, centru.

Pri vsem pa ne smemo pozabiti na notranje spreminjanje vzgoje in izobraževanja. S tem se poudarjajo kooperativni in metodično inovativni elementi, ki defektološko kompetenco vežejo na defektologovo izobraževanje in stalno strokovno spopolnjevanje, ki naj bi defektologa usposobilo za prevzem kompetenc na področju vzgoje in izobraževanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami. Zato stalno strokovno spopolnjevanje defektologov prevzema odgovorno nalogo za prenovu vzgoje in izobraževanja na tem področju.

Stalno strokovno spopolnjevanje defektologov za sodobno vzgojno – izobraževalno delo je naloga defektologa in družbe oziroma je posebna defektološka in družbena naloga in je nujen sestavni del reformne strategije. Z organizacijskimi posegi je sicer mogoče doseči zunanjo spremembo, notranja preobrazba vzgoje in izobraževanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami pa je mogoče le, če so defektologi pripravljani na spremembe, jih sprejemajo kot svoje osebne potrebe, potrebe časa in družbe in si prizadevajo, da bi predvidene spremembe tudi realizirali ter da ob zahtevah začutijo tudi strokovno in moralno pomoč zunanjih dejavnikov.

Preobrazbeni procesi narekujejo tudi ritem in intenzivnost stalnega strokovnega spopolnjevanja. Da bodo defektologi v skladu s svojo vlogo usposobljeni za uresničevanje višje kvalitete pri vzgoji, izobraževanju in usposabljanju, jih moramo preko stalnega strokovnega spopolnjevanja usposobiti za nove naloge. Stalno strokovno spopolnjevanje mora pripeljati do operativnega in ustvarjalnega znanja. Rezultati se morajo odražati v dejanski usposobljenosti za uresničevanje novih nalog.

Pri nas se z vprašanjem stalnega strokovnega spopolnjevanja načrtno ukvarjamo zadnjih dve desetletji. V zadnjem času prihaja vse pogosteje na dan zahteva po preoblikovanju in dograjevanju sicer dokaj razvejanega sistema stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov. Za

vstop v evropsko unijo je potrebno razmišljati tudi o tej dimenziji znotraj izobraževanja defektologov, kar nam lahko pomaga pri odpravljanju pomanjkljivosti, lahko je spodbuda za spreminjanje ali pa tudi svarilo pred prenatrženimi odločitvami (Razdevšek-Pučko, 1997).

3 Podatki o raziskavi

To je edina raziskava (empirična) stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov v republiki Sloveniji, ki je pokazala in potrjevala, kako defektologi vrednotijo obstoječe stalno strokovno spopolnjevanje in kaj je potrebno spremeniti oziroma izboljšati, da bi povečali kvaliteto stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov na področju vzgojno-pedagoškega dela z otroki in mladostniki s posebnimi potrebami.

Ta raziskava v republiki Sloveniji je tudi odgovorila na vprašanje, kaj naj defektologi spoznajo in katera specifična znanja in veščine naj osvojijo na stalnem strokovnem spopolnjevanju.

Raziskava je tudi pokazala stopnjo motiviranosti defektologov za nadaljnjo osebno in poklicno rast. Raziskava je vsebovala anketni vprašalnik, katerega so defektologi izpolnjevali spomladi leta 2002.

3.1 Vzorec

V raziskavo je bilo vključeno področje vzgoje in izobraževanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v Republiki Sloveniji, in sicer:

- 73 zavodov/šol za področje vzgoje, izobraževanja in usposabljanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami.
- 237 defektologov na tem področju, kar pomeni 29,6 % defektologov, ki dela na področju vzgoje, izobraževanja in usposabljanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami.

3.2 Hipoteze

Problem stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov smo ocenili na osnovi njihove teoretične in metodološke usmeritve ter na osnovi njihovih ocen in mnenj. Poleg tega smo pridobil še druge relevantne podatke, kot so:

- Obveščenost strokovnih delavcev o novostih v defektologiji in o virih obveščenosti na stalnem strokovnem spopolnjevanju.
- Vsebine, metode in oblike ter organizacija stalnega strokovnega spopolnjevanja.
- Vzodbude in ovire pri stalnem strokovnem spopolnjevanju.
- Podobnosti in razlike njihovih stališč na osnovi pridobljenih ocen in mnenj.

Pri razčlenjevanju smo se omejil le na tiste vidike, za katere smo menili, da bodo dovolj globalno prikazali pomen in potrebe po sistematičnem, načrtnem in kvalitetnem stalnem strokovnem spopolnjevanju defektologov.

Temeljna hipoteza:

Stalno strokovno spopolnjevanje, pozitivno vpliva na vzgojno-izobraževalni proces, smo preveril z naslednjimi hipotezami:

- zanimanje za stalno strokovno spopolnjevanje defektologov je enako v vseh obdobjih zaposlenosti;
- stalno strokovno spopolnjevanje defektologov je enako pomembno za vsa starostna obdobja.
- interes za stalno strokovno spopolnjevanje defektologov je povezan z delovnim mestom;
- stalno strokovno spopolnjevanje je pogojeno z delovnim področjem;
- vsebina stalnega strokovnega spopolnjevanja je povezana s področjem zaposlitve.

3.3 Metode in tehnike

Za pridobivanje in preverjanje posameznih spremenljivk smo uporabili metodo anketiranja. Na anketni vprašalnik, so izbrani defektologi zavodov odgovarjali, saj imajo marsikatero praktične izkušnje dela z otroki in mladostniki s posebnimi potrebami. Anketni vprašalnik je pri pedagoških raziskavah med najpogosteje rabljenimi pripomočki za zbiranje podatkov (Sagadin, 1993, str. 155). Anketni vprašalnik ni standardiziran instrument in je bil uporabljen samo pri tej raziskavi. V metodologiji raziskovalnega dela nam pomeni anketa postopek zbiranja podatkov, ki jih želimo zbrati. Uporabljali smo pisno anketo z obrazložitvijo. Vprašanja v vprašalniku so se nanašala na podatke, ki smo jih želeli zbrati. Podatke, ki smo jih zbrali z anketo, smo razvrstili v:

- Podatke o objektivnih dejstvih in dogajanjih s področja stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov;
- Podatke o željah, mnenjih, stališčih in interesih defektologov.

Anketna vprašanja so bila različno sestavljena in načini odgovarjanja nanje različni. Na nekatera vprašanja je bila možnost več odgovorov. Bila so vprašanja odprtega in zaprtega tipa, vprašanja z numeričnimi odgovori, vprašanja s stopnjevalnimi verbalnimi odgovori, vprašanja s kombinacijo sodb in stopenj, vprašanja z rangiranjem odgovorov. Zanesljivost pridobljenih podatkov omogoča prav kombinacija različnih vrst vprašalnikov in pa tudi število anketirancev oziroma reprezentančni vzorec defektologov. Anketa je potekala anonimno, razlog za anonimnost ankete je bil naslednji: defektologi so anonimno bolj iskreno odgovarjali na zastavljena vprašanja in niso bili pod pritiskom morebitnih povračilnih ukrepov.

3.4 Obdelava podatkov

Podatke, zbrane z anketnim vprašalnikom, smo obdelali računalniško s statističnim programskim paketom SPSS, ki spada med najbolj razširjene »statistične« programske pakete v svetu. Podatke smo prikazali v obliki preglednic in grafikonov, pri slednjih smo uporabili prikaz v obliki histogramov in strukturnih krogov. Za testiranje hipotez

smo uporabili hi-kvadrat test, podatke pa prikazali v obliki navzkrižnih tabel (crosstabulations). Hipoteze smo preverjali na 0,05 nivoju tveganja..

V raziskavi so sodelovali defektologi, ki delajo na področju vzgoje, izobraževanja in usposabljanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami v republiki Sloveniji:

- iz 33-ih osnovnih šol z nižjim izobrazbenim standardom – 117 defektologov,
- iz 17-ih organizacijskih enot z nižjim izobrazbenim standardom pri osnovnih šolah – 45 defektologov,
- iz 5-ih zavodov za zmerno, težjo in težko motnjo v duševnem razvoju in dodatnimi motnjami – 19 defektologov,
- iz 2-h zavodov za slepe in slabovidne – 8 defektologov,
- iz 3-eh zavodov za gluhe in naglušne ter z govorno-jezikovnimi motnjami – 28 defektologov,
- iz 2-eh zavodov za gibalno ovirane - 15 defektologov in
- iz 9-ihz bolnišničnih šol – 5 defektologov.

3.5 Ugotovitve

Teoretična analiza stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov in rezultati raziskave dajejo osnovo, da lahko v skladu z opredeljenimi cilji naloge z določenega aspekta povzamem ugotovitve in zaključke o dejavnikih, ki vplivajo na stalno strokovno spopolnjevanje defektologov. Rezultati raziskave so dokaj obsežni, zato navajam le nekaj primerov zanimivih rezultatov.

1. Za Slovenijo kot majhno državo, ki se lahko razvije le z optimalno izrabo svojih človeških virov, je izrednega pomena, da vzpodbudi oblikovanje, razvoj strategije vseživljenjskega učenja. Kreativnost defektologov je zelo pomembna. So miselno in ustvarjalno prožni lahko sledijo nenehnim spremembam vzgoje in izobraževanja, ki so tako hitre, da je tudi nakopičeno znanje iz preteklosti lahko ovira za načine odzivanja na nove situacije. Znanost in tehnologija ponujata raznolikost novih priložnosti za osebno rast vseh, ki delajo na področju vzgoje in izobraževanja. Ta, tembolj velja za defektologe, ki delajo z otroki in mladostniki pa tudi z odraslimi s posebnimi potrebami.
2. Gledano skozi zakonodajo je država pomemben nosilec stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov. Področje ureja sistemsko. Izgrajevanje sistema stalnega strokovnega spopolnjevanja mora težiti k zagotavljanju permanentnosti in dostopnosti strokovnega spopolnjevanja, ki izhaja iz temeljnega človekovega zadovoljevanja potrebe po znanju in s tem povezano pravico do pravice do spopolnjevanja in s tem razvoj vseh dejavnosti.
3. Stalno strokovno spopolnjevanje defektologov postaja sestavni del načrtovanja in razvoja vzgojno-izobraževalnih procesov zavodov za vzgojo, izobraževanje in usposabljanje otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami. Osrednjo skrb in odgovornost ima prav

gotovo vodstvo zavoda. Le načrtno izgrajevanje aktivnosti in možnosti za stalno strokovno spopolnjevanje, ki se prične v vzgojno-izobraževalnih zavodih, lahko prispeva k načrtnemu nadaljnjemu spopolnjevanju. Vodstva zavodov morajo stalno strokovno spopolnjevanje načrtovati skupaj s defektologi, jih informirati o ponujenih in naročenih programih, ustvarjati možnosti, da zavod postane okolje, kjer defektologi pridobivajo znanje. Če želi vodstvo zavoda res organizirati in sistematično skrbeti za razvoj defektologov, mora biti sposobno razumeti potrebe po znanju izobraževalne motive defektologov, znati prevzeti odgovornost in odgovornost za realizacijo njihovega razvoja.

4. V središču pozornosti je spreminjanje vzgoje, izobraževanja in usposabljanja. Osrednji poudarek je na notranjem spreminjanju zavodov. Stalno strokovno spopolnjevanje mora defektologe usposobiti za prevzem poklicnih in osebnih kompetenc v zavodu, v katerem se podčrtuje vprašanje kakovosti vzgoje, izobraževanja in usposabljanja ter samega življenja v zavodu. Stalno strokovno spopolnjevanje prevzema odgovorno nalogo za prenovu vzgoje, izobraževanja in usposabljanja ter postaja nujen sestavni del reformne strategije. Notranja preobrazba vzgoje, izobraževanja in usposabljanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami je mogoča le, če so defektologi pripravljeni na spremembe, jih sprejemajo kot potrebe časa in družbe in si prizadevajo, da bi predvidene spremembe tudi realizirali ter da ob zahtevah začutijo tudi strokovno in moralno pomoč zunanjih dejavnikov.
5. Raziskava o stalne strokovnem spopolnjevanju defektologov je pokazala, da je uspešnost stalnega strokovnega spopolnjevanja odvisna tudi od dobre organizacije. Različni pristopi oziroma različne oblike stalnega strokovnega spopolnjevanja so odvisne od:
  - znanja,
  - predznanja defektologov,
  - vsebine programa,
  - ciljev,
  - metod in tehnik.
 Izpeljati stalno strokovno spopolnjevanje andragoško – pedagoško – didaktično pravilno ni preprosto ampak zelo zahtevno delo.
6. Priprava in izvedba stalnega strokovnega spopolnjevanja je zahteven proces, vsaka faza zahteva pretehtan in strokoven pristop, tembolj ko gre za stalno strokovno spopolnjevanje defektologov. Njihovega stalnega strokovnega spopolnjevanja ne moremo načrtovati, izvajati po principih, ki bi bili daleč od zakonitosti, ki jih poudarja defektološka praksa. Tako vnaprej postavljena shema ne ustreza stalnemu strokovnemu spopolnjevanju če že vnaprej v celoti definiramo ponudbo. Nadomestiti jo mora stalno strokovno spopolnjevanje, pri katerem bodo defektologi sooblikovalci svojega spopolnjevanja. Izdelati morajo lastno strategijo, oziroma definirati poti stalnega strokovnega spopolnjevanja, ki bodo vodile k poklicnemu in osebnemu razvoju. Priložnost za stalno strokovno spopolnje-

- vanje pomeni tudi sprejeti nove strategije in poti, hkrati pa tudi sposobnost oceniti ponujene možnosti in izbrati tiste programe, teme, vsebine, metode in tehnike, ki pomagajo doseči zastavljene cilje stalnega strokovnega spopolnjevanja. To nujnost aktivnega sooblikovanja potrjujejo tudi moje ugotovitve. S temi mnenji je potrjena dokaj visoka stopnja motivacije za nadaljnje strokovno spopolnjevanje defektologov.
7. Po dolgoletnem delu na področju stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov menim, da stalno strokovno spopolnjevanje v katerem so programi, cilji, analize v celoti izdelani vnaprej, doseže le nekatere, razmeroma omejene cilje. Če so nam pomembni tudi drugi, širši cilji, potem je potrebno pritegniti defektologe kot aktivne soustvarjalce v programiranju stalnega strokovnega spopolnjevanja. Pri takem načrtovanju stalnega strokovnega spopolnjevanja morajo organizatorji in izvajalci stalnega strokovnega spopolnjevanja (n.pr. Zavod Republike Slovenije za šolstvo) in defektologi delovati skupno. Nujno je ustvarjati »poklicno mrežo« kar pomeni ojačanje vezi med zavodi, defektologi in izvajalci stalnega strokovnega spopolnjevanja. Na ta način se ustvari čim večje možnosti za usklajeno oblikovanje programov, vsebin, tem in metod, ki jih bodo defektologi sprejeli, katerih rezultati pa se bodo odražali v praksi.
  8. Izvajanje stalnega strokovnega spopolnjevanja vključuje in predstavlja več zahtevnih metodoloških postopkov. Če sprejemamo stalno strokovno spopolnjevanje kot sistem, lahko kljub raznovrstnosti situacij izobraževalne dejavnosti zaključim, da tudi za stalno strokovno spopolnjevanje defektologov veljajo določeni splošni elementi in norme, ki se v spopolnjevanju manifestirajo na specifičen način. Stalno strokovno spopolnjevanje defektologov se nanaša na definiranje osnovnih postopkov v skladu z logičnimi, psihološkimi, didaktičnimi načeli, ki naj zagotavljajo realizacijo želenega učinka stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov.
  9. V raziskavi smo ugotovili, da je za defektologe ena pomembnejših vzpodbud za stalno strokovno spopolnjevanje želja, da se seznanijo z novostmi na področju vzgoje, izobraževanja in usposabljanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami, da pridobijo nova znanja N=149 ali 48,69 %.
  10. Stalno strokovno spopolnjevanje prevzema pomembno funkcijo za razvoj defektologove poklicne kompetence in usposobljenosti za razreševanje vprašanj in problemov, vezanih na kvaliteto vzgoje, izobraževanja in usposabljanja v zavodih N = 170 ali 62,50 %. Raziskava je potrdila, da je to eno pomembnih vprašanj, ki naj bi ga obravnavalo in razvijalo organizirano stalno strokovno spopolnjevanje defektologov. Defektologi menijo, da je usposabljanje za uspešnejše reševanje problemov ena pomembnejših vzpodbud, zaradi katere se odločajo za stalno strokovno spopolnjevanje. Le-to naj bi dalo defektologom znanja, da bodo zaznavali probleme, ter usposobljenost, da jih bodo uspešno reševali.
11. Stalno strokovno spopolnjevanje lahko prevzame tudi pomembno vlogo za razvoj profesionalnega sodelovanja med defektologi samimi – »poklicna mreža«. V anketi se je pokazal značilni individualizem, kot ga imenujejo nekateri strokovnjaki. Ta individualizem pogojuje strukturirana posebnost defektološkega poklica, specialnost posebnih potreb otrok in mladostnikov (slepi in slabovidni, gluhi in naglušni, gibalno ovirani, itd.).
  12. Defektologi se vključujejo v stalno strokovno spopolnjevanje tudi zaradi točkovanja za napredovanje, je pa to ena izmed manj pomembnih vzpodbud, zaradi katerih se odločajo za stalno strokovno spopolnjevanje.
  13. Defektologi so tudi ocenili, da pomeni največjo oviro za uspešno stalno strokovno spopolnjevanje premalo upoštevanje njihovih poklicnih potreb. Premalo se upoštevajo izkušnje defektologov. Svoja pričakovanja gradijo na dosedanjem razumevanju specifične vzgojno-izobraževalnega dela z otroki in mladostniki s posebnimi potrebami, proučevanja in poznavanja vsakodnevnih delovnih situacij v tem poklicu. Pričakujejo, da je ena izmed nalog stalnega strokovnega spopolnjevanja usposobljenost za obvladovanje in premagovanje vsakodnevnih situacij - torej dela v praksi. Ovire so tudi neustrezne metode stalnega strokovnega spopolnjevanja, premalo možnosti za izmenjavo mnenj in neustrezen odnos do konkretne problematike.
  14. Zelo pomembno vprašanje pri stalnem strokovnem spopolnjevanju defektologov je, katere cilje zasleduje spopolnjevanje ob raznovrstnih nalogah, obremenitvah in različni problematiki, s katero se srečujejo pri svojem delu. Na prvo mesto so postavili pričakovanj, da se bodo na stalnem strokovnem spopolnjevanju seznanili z novostmi in posodobili svoje znanje oziroma spopolnjevanje primanjkljajev v znanju.
  15. Opazno visoko so kot dejavnik, ki vpliva na njihovo odločitve oziroma izbor programa, ocenili dejstvo, kdo je izvajalec stalnega strokovnega spopolnjevanja. Prednost dajejo visoko šolski organizaciji (fakulteti), N = 61 ali 35,47% sledi javni zavod N = 51 ali 29,65%. Korelacija med odločitvijo za stalno strokovno spopolnjevanje in izvajalci je visoka.
  16. Raziskava je potrdila tudi visoko korelacijo - vzajemni vpliv vsebin na izbor programa stalnega strokovnega spopolnjevanja. Pokazala je, da so kot najbolj zaželeno vsebine s področja, kjer dela defektolog N = 149 ali 48,69%, kar pomeni pridobivanje specialno pedagoških znanj. Na drugo mesto so postavili vsebine s pedagoško-psihološkega področja N = 101 ali 33,01% sledi spoznavanje didaktike in metodike vzgojno-izobraževalnega dela N = 42 ali 13,73%.

17. Izmed metod in oblik dela na stalnem strokovnem spopolnjevanju defektologi izredno pozitivno ocenjujejo predavanje s praktičnim delom in razgovorom $N = 178$ ali 38,20 % in takoj za tem delo v manjših skupinah – delavnicah $N = 144$ ali 30,90 %.
18. Raziskava je potrdila že velikokrat ugotovljeno dejstvo, da je za defektologe sprejemljivejše spopolnjevanje predavanja s praktičnim delom in razgovorom ter delom v manjših skupinah – delavnicah. Take oblike omogočajo izkoristiti prednosti za skupinsko obliko dela in zmanjševala frontalne oblike, ki niso prevladujoče. Pedagoške delavnice so ena pogostejših oblik, s katero se v zadnjem času srečujem na stalnem strokovnem spopolnjevanju. Pomen ostalih oblik, metod dela defektologi niso tako visoko ocenili. Pozitivno sprejemajo supervizijo. Kot bolj sprejemljive metode in tehnike ocenjujejo tudi vaje, hospitacije – nastope in individualne razgovore. Manj sprejemljiva jim so zgolj predavanja in seminarsko delo.
19. Iz obrazložitev defektologov smo razbrali, da od predavateljev pričakujejo, da bodo največ pozornosti posvetili aktualnemu izboru vsebin. Pri tem naj bodo pozorni predvsem na učinkovito metodo dela ob upoštevanju izkušenj defektologov. To lahko razumemo kot učinkovito uporabno interaktivnih metod stalnega strokovnega spopolnjevanja.

Na koncu lahko ugotovimo, da smo s hipotezo – zanimanje za stalno strokovno spopolnjevanje je enako v vseh obdobjih zaposlenosti, ugotovili, da na podlagi naših podatkov ne moremo govoriti o statistično pomembni povezavi med delovno dobo in zanimanjem za stalno strokovno spopolnjevanje. Empirični podatki kažejo, da z naraščanjem števila delovne dobe zanimanje za stalno strokovno spopolnjevanje upada. Na podlagi dobljenih podatkov s hipotezo – stalno strokovno spopolnjevanje defektologov je enako pomembno za vsa starostna obdobja, ki izvirajo iz majhnega števila podatkov, je bilo težko pomembno povezati starost udeležencev z zanimanjem za stalno strokovno spopolnjevanje. Iz prakse je jasno razvidno, da se za stalno strokovno spopolnjevanje defektologov odločajo mlajši od 25 in 45 letom starosti in bi večje število zajetih defektologov v raziskavo verjetno pokazalo prav te empirično ugotovljene podatke. Naslednja hipoteza – interes za stalno strokovno spopolnjevanje defektologov je povezan z delovnim mestom, na podlagi rezultatov lahko rečemo, da delovno mesto nima pomembnega vpliva na udeležbo stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov. Med motivi za stalno strokovno spopolnjevanje in kateremu področju bi defektologi morali dati več možnosti, ne prihaja do statistično pomembne povezave, saj je področje na katerem delajo defektologi interdisciplinirano in zajema več teoretičnih in praktičnih smeri.

3.6 Predlogi

Predlogi kot sistemska in organizacijska zasnova stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov naj bi omogočila permanentno:

- Vzpodbujanje pripravljenosti defektologov za uvajanje novosti;
- Oblikovanje ustreznih vsebin stalnega strokovnega spopolnjevanja, kot nadgradnja dosedanjega didaktičnega izobraževanja;
- Pripravljenost uporabe pridobljenega znanja za vzgojno-izobraževalno delo z otroki in mladostniki s posebnimi potrebami;
- Fleksibilna in prilagojena uporaba ustreznih metod in oblik dela;
- Krajevno in časovno prilagajanje potrebam defektologov v procesu stalnega strokovnega spopolnjevanja – vikendi, bližina zavoda;
- Spoštovanje optimalno ugotovljenega trajanja – 3 dni, 24 urno stalno strokovno spopolnjevanje;
- V procesu stalnega strokovnega spopolnjevanja je potrebna uporaba ustreznih učni sredstev in pripomočkov;
- Upoštevanje materialnih možnosti in osebne finančne participacije defektologa v stalnem strokovnem spopolnjevanju, do višine 5.000,00 SIT;
- Nosilci stalnega strokovnega spopolnjevanja naj bi bile visokošolske ustanove – fakultete oziroma javni zavodi;
- Omogočanje vsebine izbire in aktivno participacijo skozi seminarsko nalogo in omogočanje preverjanja lastnega znanja in aplikativnost le-tega v neposredni praksi;
- Spremljanje in evalvacija stalnega strokovnega spopolnjevanja z namenom prilagajati vsebine, metode in oblike dela defektologa v praksi.

4 Zaključek

Če želimo tudi defektologi sodelovati v ustvarjanju novega življenja, moramo biti v aktualnih družbenih tokovih. Stalno strokovno spopolnjevanje je eden izmed pogojev za ustvarjalno delo. Defektologova znanstvena aktivnost se najpogosteje odraža v uporabi znanstvenih dognanj v praksi. Rezultati znanstvenega dela dobivajo svoj smisel, ko se udejanjijo v neposredni praksi. Naloga defektologa je, da znanstvena dognanja spremlja, selekcionira in oceni, s katerimi bo lahko izboljšal vzgojno-izobraževalno delo z otroki in mladostniki s posebnimi potrebami. Vzgojno izobraževalni procesi terjajo kooperativno sodelovanje med zavodom in ostalimi eksternimi institucijami, ustvarjanje atmosfere za osebno in poklicno samozavest defektologa in odgovorni odnos do stalnega strokovnega spopolnjevanja.

Temeljne zahteve za stalno strokovno spopolnjevanje defektologov so vgrajene tudi v šolski zakonodaji. Uveljavlja in gradi se sistem stalnega strokovnega spopolnjevanja, ki mora biti s programi za stalno strokovno spopolnjevanje odprto in dostopno vsem defektologom.

Rezultati te raziskave in defektološka praksa kažejo, da spremenjene in specifične potrebe na področju strokovnega spopolnjevanja pogojujejo nove oblike in načine organiziranja stalnega strokovnega spopolnjevanja, ki

bodo prilagojene potrebam defektologov. Iz zahtev in pobud za stalno strokovno spopolnjevanje izhajajo konkretni cilji, katerim kaže slediti z organizirano ponudbo programov, potrebe defektologov, zasledovati želje, pričakovanja, ki se vključujejo v stalno strokovno spopolnjevanje.

Interdisciplinarno modeliranje stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov mora upoštevati celotni cikel izobraževalnega procesa stalnega strokovnega spopolnjevanja. Izhajati mora iz zastavljenih ciljev in zagotavljati možnost vplivanja na vsebine in interaktivnost v oblikovanju defektologov stalnega strokovnega spopolnjevanja.

Defektologi obiskujejo stalno strokovno spopolnjevanje iz različnih pobud in potreb, zato morajo biti oblike, metode spopolnjevanja raznolike. Rezultati raziskave so opozorili, da so toge in enolične metode in oblike dela so večja ovira za stalno strokovno spopolnjevanje. Pri izvedbi stalnega strokovnega spopolnjevanja je potrebno v večji meri upoštevati potrebe defektologov in njih participacijo pri oblikovanju vsebin in metod stalnega strokovnega spopolnjevanja.

Ugotovili smo, da defektologi različno reagirajo na programe stalnega strokovnega spopolnjevanja kljub individualnim razlikam so zanje prioriteten signifikanten in v visoki korelaciji prioriteten izraženi skupni kriteriji. Na podlagi teh kriterijev se odločajo za stalno strokovno spopolnjevanje:

- vsebine,
- metode in oblike dela,
- organizacija izvedbe,
- kraj in čas izvedbe,
- reference nosilcev spopolnjevanja,
- učna sredstva in pripomočki,
- sofinanciranje ter
- nosilci in izvajalec spopolnjevanja.

Iz raziskave je moč povzeti, da stalno strokovno spopolnjevanje, ustreza značilnostim defektološke teorije in prakse. Poklicne defektologe postopno spreminja iz pasivnih prejemnikov znanja v aktivne ustvarjalce in sooblikovalce stalnega strokovnega spopolnjevanja.

S svojo osebno in poklicno participacijo, kvalitetnejše opravljajo in nudijo pomoč otrokom in mladostnikom s posebnimi potrebami. S tem pa tudi pripomorejo h sprejemanju različnosti v medosebnih odnosih in večji humanizaciji celotne družbe.

Literatura

- Kolenec M.F. (1996) Družbeni položaj oseb z motnjami v razvoju med obema vojnama (1918-1940) na Slovenskem, magistrska naloga, Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta.
- Kolenec M.F. (2004) Sistemska in organizacijska zasnova stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov, doktorska disertacija, Univerza v Mariboru, Fakulteta za organizacijske vede, Kranj
- Razdevšek-Pučko, C. (1992) Izobraževanje učiteljev v obdobju globalnih sprememb: 39. skupščina ICET – mednarodnega sveta o izobraževanju za poučevanje (International Council

on Education for Teaching), *Vzgoja in izobraževanje*, **23**(6), str. 55-58

Razdevšek-Pučko, C. (2000) Primerjalne prednosti in slabosti izobraževanja učiteljev – I. del, *Vzgoja in izobraževanje*, **31**(4), str. 15-23.

Razdevšek-Pučko, C. (2000) Primerjalne prednosti in slabosti izobraževanja učiteljev v Sloveniji – II. del, *Vzgoja in izobraževanje*, **31**(5), str. 21-29).

Razdevšek-Pučko, C. (1994) Sklepna seminarska naloga kot sestavni del programov stalnega strokovnega spopolnjevanja pedagoških delavcev, *Vzgoja in izobraževanje*, **35** (1), str. 20-23.

Razdevšek-Pučko, C. (1991) Sodobni trendi v izobraževanju učiteljev, *Vzgoja in izobraževanje*, **22**(4), str. 9-13.

Razdevšek-Pučko, C. (1997) Splošno strokovno izpopolnjevanje učiteljev, *Andragska spoznanja*, **1**(2), str. 71-73.

Razdevšek-Pučko, C. (1997) Zakaj in kako spremeniti izobraževanje učiteljev. V: Karl Destovnik in Irena Matovič (Ur.) *Izobraževanje učiteljev ob vstopu v tretje tisočletje*, Pedagoška fakulteta. Ljubljana, str. 19-29.

Sagadin, J. (1993) Poglavlja iz metodologije pedagoškega raziskovanja. 2., predelana in dopolnjena izd. Ljubljana, ZRSŠŠ, Ljubljana

Sagadin, J. (1972) Načrt empirično pedagoške raziskave, *Sodobna pedagogika*, **23**,(3-4), str.134-138

Sagadin, J. (1972) Splošno o vsebini anketnega vprašalnika in o oblikovanju anketnih vprašanj, *Sodobna pedagogika*, **23**(9-10), str. 339-353.

Franci M. Kolenec je leta 1997 magistriral na Univerzi v Ljubljani – Pedagoški fakulteti na oddelku za defektologijo in si pridobil naziv – magister defektoloških znanosti. Zaposlen je na Zavodu Republike Slovenije za šolstvo v Ljubljani. Ukvarja se z vzgojo, izobraževanjem in usposabljanjem otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami in je vodja področne skupine. Njegovo strokovno, znanstveno-raziskovalno delo in objave prispevkov je usmerjeno predvsem v proučevanje vzgoje, izobraževanja in usposabljanja otrok in mladostnikov s posebnimi potrebami. Svoje delo predstavlja na več mednarodnih in domačih strokovnih in raziskovalnih konferencah in posvetovanjih. Je avtor ali soavtor znanstvenih in strokovnih člankov, objavljenih v domačih in tujih revijah in recenzent strokovnih, znanstveno-raziskovalnih knjig. Novembra 2004 je na Univerzi v Mariboru, Fakulteti za organizacijske vede, uspešno zagovarjal doktorsko disertacijo z naslovom »Sistemska in organizacijska zasnova stalnega strokovnega spopolnjevanja defektologov« in si pridobil naziv – doktor znanosti s področja organizacijskih ved.